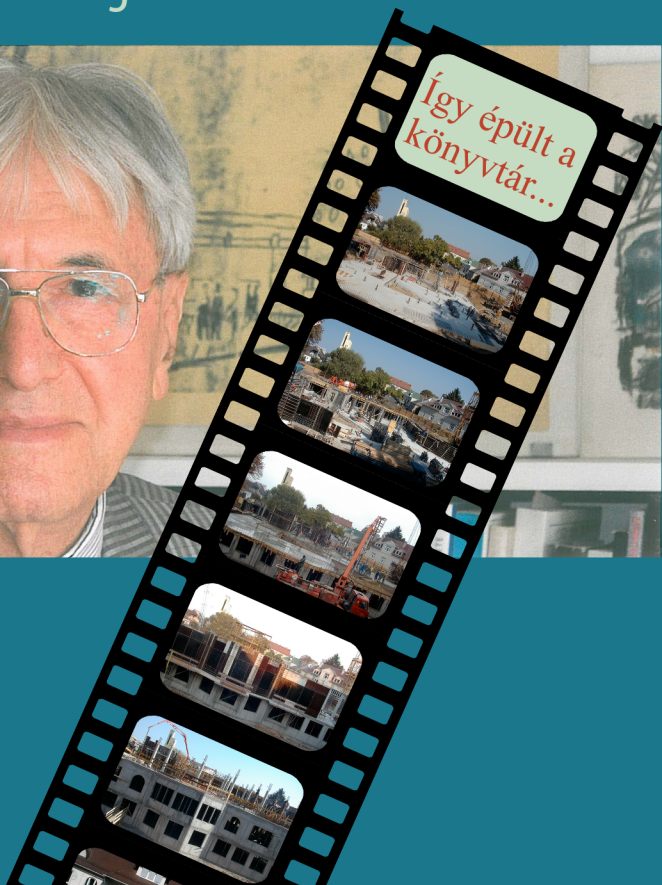
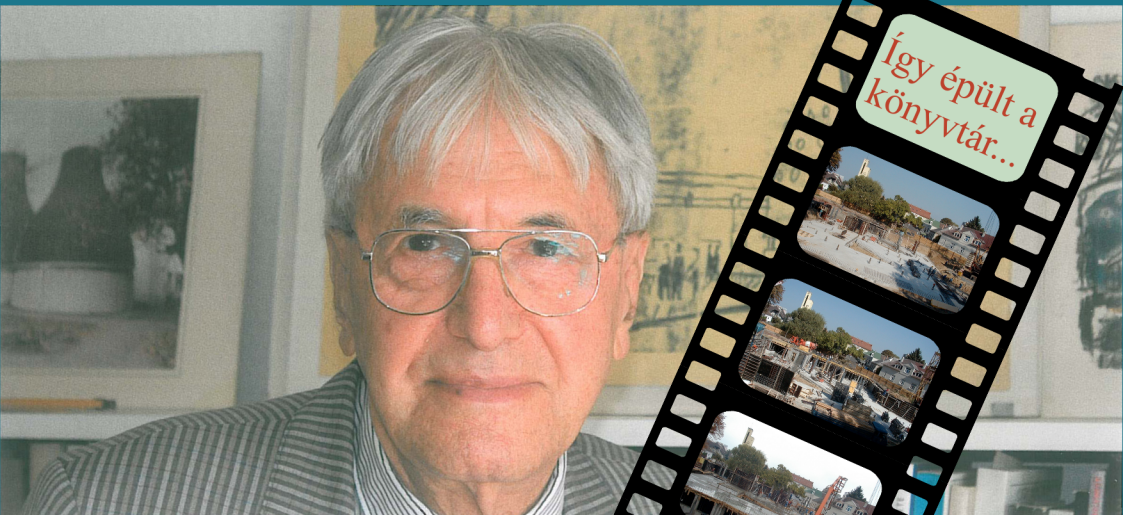

Zalaváry Lajos és a nagykanizsai Halis István Városi Könyvtár épülete

Válogatott beszélgetések és írások

HALIS ISTVÁN VÁROSI KÖNYVTÁR

AZ ÉPÜLETET AZ ÁLLAMALAPÍTÁS MILLENNIUMÁN-ÁLLAMI TÁMOGATÁSSAL- ÉPÍTTETTE
NAGYKANIZSA ÖNKORMÁNYZATA,

TERVEZŐ: ZALAVÁRY LAJOS, A KÖZTI RT. KOSSUTH-DÍJAS ÉPÍTÉSZE.

GENERÁLKIVITELEZŐ: ZÁÉV RT. LEBONYOLÍTÓ: KANIZSABER KFT.

AZ ÉPÜLET AVATÁSÁRA AZ INTÉZMÉNY ALAPÍTÁSÁNAK 50. ÉVÉBEN, 2001. AUGUSZTUS 20-ÁN KERÜLT SOR.

KÖNYVTÁR ÉPÍTÉSÉT FELÜGYELŐ AD HOC BIZOTTSÁG

**Zalaváry Lajos és a nagykanizsai
Halis István Városi Könyvtár épülete**

**Zalaváry Lajos és a nagykanizsai
Halis István Városi Könyvtár
épülete**

2021 Nagykanizsa

Házi sokszorosítás a Halis István Városi Könyvtár gyűjteményében
található dokumentumokból kettős évfordulónk alkalmából

TARTALOM

Zalaváry Lajos: Bemutakozás Nagykanizsán, a Halis István Városi Könyvtárban.....	7
Kubinszky Mihály: A Halis István Városi Könyvtár új épülete Nagykanizsán.....	14
Nagykanizsai könyvtár – Tájba simuló könyvtárépület.....	17
Unokáink is látni fogják Zalaváry Lajos Kossuth-díjas építész munkáit	19
Halis István Városi Könyvtár – Nagykanizsa, 2001	32
Nagykanizsai Városi Könyvtár, 2001	40
Minden épület dallamot sugároz – Arckép Zalaváry Lajos építészről..	44

Zalaváry Lajos: Bemutkozás Nagykanizsán, a Halis István Városi Könyvtárban

A mai könyvtárlátogatáson Halis István emléke előtt is tisztelgünk, aki az első világháború előtt, mint helytörténeti könyvtáros, múzeumot és könyvtárat rendezett be a Sugár úti gimnáziumban.

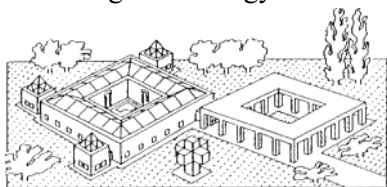
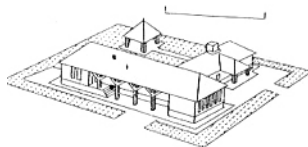
A könyvtárat szinte a napokban vette birtokába a város lakossága, átérezve, hogy a városnak majdnem százéves álma teljesült a könyvtár megépültével. Én, mint az objektum építész, elégedetten szemlélem, hogy a könyvtár lelkes alkalmazottai a rövid idő alatt át tudtak költözködni a volt ferences kolostorból és be tudtak rendezkedni az új falak között, megteremtve az új szemléletű „szabad könyvtár”-at.

A „szabad könyvtár” gondolata évtizedekig érlelődött bennem. Ennek a folyamatnak az állomásait kísérem meg felvázolni néhány példa bemutatásával. Egyetemi éveim óta éreztem vonzalmat kulturális épületek tervezéséhez. Első sikerem 1947-ben – mint egyetemi hallgatónak – egy vidéki kultúrházra kiírt pályázat első díja volt.

Diplomamunkámban egy szobrászati múzeum épületét kellett megterveznem.

1948 óta, mint egy állami tervezővállalat alkalmazottja lehetőségem volt a vidéki Magyarország

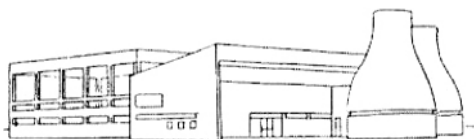
kulturális gondjaival kapcsolatba kerülni. A háború előtti múlt mulasztásaival és a háború pusztító nyomaival találtam szemben magamat úton-útfélen. Tanyasi olvasóházakat, kistelepülések kultúr-közösségi házait, városi környezetbe illeszkedő, iparilag sorozatban gyártható könyvtárakat, illetve azok tematikus irányelveit dolgoztam ki. A magam eszközeivel így szerettem volna megteremtteni a művelődés lehetőségét vidéki honfitársaim számára.

Időközben állami megbízást is kaptam egy vidéki kisváros több célú kulturális épületének megtervezésére. A tervezés időszaka az építészek sorsfordító (1951. októberi) kongresszusa utáni időre esett, így az objektum tervének nem csak a városi környezethez kellett igazodnia, hanem a kulturális (miniszteriális) hatalom rostáján is át kellett jutnia.

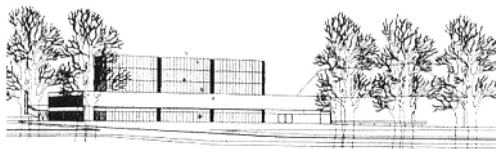
Sokat utaztam a vidéki Magyarországon. Utazás közben ihletően hatottak rám a vidéken fellelhető paraszti építészet emlékei. Különben is a levegőben volt, hogy Magyarországon sajátos (magyar) építészetet teremtsünk. A fürdőépület tervezésekor tisztelegni szerettem volna az alföldi tanyák fehérfalú, nádtetős világa előtt.

Időközben úgy éreztem – többedmagammal –, hogy az iskolaépítés terén is van még sok teendő és megújítanivaló. Ezért kísérletet tettem arra, hogy a vidéki kisiskola és a lakótelepi iskola új típusát körvonalazzam. Munkámhoz az akkori oktatási minisztériumtól is megkaptam az elvárható támogatást.

A vidéki négy tantermes iskola ajánlati (típus) tervét ugyancsak állami megbízásra, Nagy Imre miniszterelnöksége alatt terveztem meg. A tantermek abban az időben újszerű, kétoldali megvilágításúak voltak. Az iskolához tanítói lakás és saját kertész is tartozott. Egy ilyen iskola vidéken megépült.

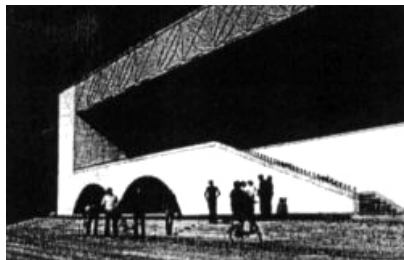
A lakótelepi iskolánál meg tudtam szüntetni az addig szokásos szűk folyosó-közlekedő rendszert és létre tudtam hozni egy széles zsbongót – egykarú lépcsővel –, ahol a diákok a szabadidőt tágas, levegős, világos térben tölthetik el. A Csepel Csillagtelepi 24 tantermes iskola ezt a mintát követi.

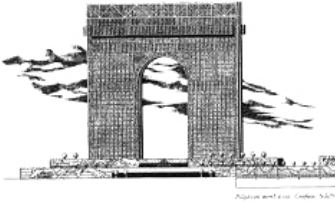
Különös vonzalmat éreztem a hátrányos helyzetű gyermekek iránt, de iskolát és otthont csak a nagyothalló gyerekek számára volt alkalom tervezni és építeni. A dr. Török Béla Szakiskolába sokszor visszajárok, és jó érzéssel tölt el a tudat, hogy az objektum belső elrendezése ma, harminc év után is alkalmat ad a lelkes pedagógus- és nevelőgárdának a korszerű pedagógiai, szakszolgálati, nevelési feladatok ellátásához.

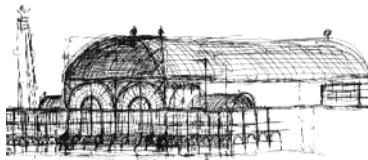
A veszprémi úttörő (ifjúsági) ház tervezésére a megbízatást pályázat nyerteseként kaptam meg. Az épület rendeltetése kultúrházhoz volt hasonlatos, ahol az iskolából kiszabaduló tanulók kulturális továbbképzésére színházterem színpaddal, könyvtár olvasóval, foglalkoztató helyiségek és műhelyek barkácsoláshoz állt rendelkezésre.

Annakidején Francois Mitterand – aspirálva a halhatatlanságra – pályázatot íratott ki a Champs Elysées tengelyében megvalósítandó világ-média központ tervezésére. Munkatársaimmal ezzel a pályázattal kívántunk kitörni a ránk nehezedő elzártságból.

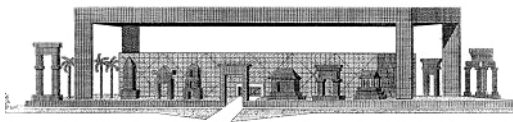

Párizsban, a Bastille-téren, a Bastille lerombolásának 200 éves évfordulójára a francia kormány operaházat kívánt építeni. Munkatársaimmal – ha nem is nagy reményekkel –, de nagy szeretettel indultunk el a pályázaton, és egy „Kristálypalota- emlékü” épületarculattal (vasüveg) kíséreltük meg az épületnek a városképbe való beillesztését elérni.

Szabadbélű vaszat a homlokzatról

Az egyiptomi kormányzat tervbe vette egy múzeum megépítését, ahol az egyiptomi kultúra jelentősebb darabjait kívánta bemutatni. A kisebb tárgyak a fedett múzeumi termekben, a nagyméretű ideszállított eredeti objektumok a szabadban lettek volna felállítva.

Algéria olimpiát kívánt rendezni. Erre az alkalomra terveztem meg az olimpiai központ egy szegmensét. A tervből a stadion Azbej Sándor tervei szerint meg is épült.

A Roosevelttéren a lebontott Lloyd-palota helyén épült szálloda annyiban tekinthető kulturális központnak, hogy a magyar írók, költők, színészek, filmesek, muzikusok legkiválóbbjai vendégei az étteremben helyet adó terasznak. Az átriumot körülölelő galériákban neves festőművészek sikeresen állították ki alkotásaikat.

Az Astoriával szemben, minekutána meggyőződünk arról, hogy a tervezett programmal a Nemzeti Színház épülete a rendelkezésre álló telken nem fér el, a svéd SKANSKA-cég megbízására egy többcélú házat terveztünk. A telken annakidején a Zitterbarth által tervezett és megépített, majd Skalnitzky által bővített Nemzeti Színház állott. Az épület központja egy üvegezett átrium, mely köré a földszinten üzletek, bankok, az emeleten irodahelyiségek csoportosulnak. Az átrium kulturális rendezvények és kiállítások megrendezésére is alkalmas.

A Biotechnológiai Kutató Központ megépítésével lehetőség nyílt a molekuláris biológia és biotechnika korszerű módszereinek elterjedésére a mezőgazdasági kutató-fejlesztő munkában. A kutatóközpontban nagyméretű könyvtár áll a tudósok rendelkezésére, ahol a kutatás témájával kapcsolatos tudományos könyvek és folyóiratok nagy számban fellelhetők.

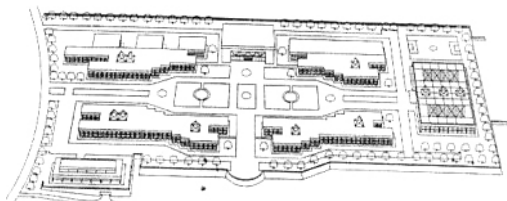
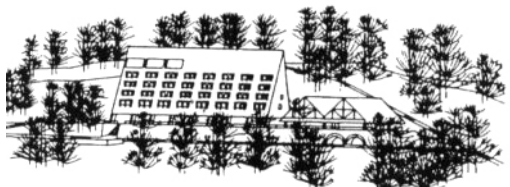

A nagykanizsai Halis István Városi Könyvtár megépültével kísérletet tettünk a (majdnem) totál-könyvtár megfogalmazására. E törekvés

újszerűsége abban foglalható össze, hogy az olvasótér minden szolgáltatása egy légtérben van (nincs szobákra osztva), válaszfal nélküli egységet képez. Itt a látogatók egy elegáns bevasárlóközpont (plaza) szabad, jól áttekinthető teréhez hasonló belsővel találkoznak, ahol az életkortól függetlenül szabadon mozogva válogathatnak a gazdag kínálatból.

Az épület külsejének megfogalmazásakor figyelemmel voltam szomszédaimra a Vécsey Barnabás által a harmincas években tervezett és épült református templomra, valamint a húszas években Medgyaszay István által tervezett és megépült színházépületre.

Úgy érzem, hogy az épület A-B-A ablakritmusú, sima homlokzatával, a tömegek egyszerű megformálásával sikerült a harmonikus városképet megteremteni. A színházépület és a Károlyi Kert rekonstrukciója tervbe van véve, ha a rekonstrukciót befejezik, a város jelentős látnivalóval lesz gazdagabb.

Nagykanizsa, 2001. november 8.

Forrás: Magyar Művészeti Akadémia honlapja (már nem elérhető)

Kubinszky Mihály: A Halis István Városi Könyvtár új épülete Nagykanizsán

Építészetkritikai megjegyzések

A könyvgyűjtésnek és -olvasásnak Nagykanizsán is gazdag hagyományai vannak. Erre emlékeztet bennünket az új könyvtárépület létrehozása idején választott név is, mert a hajdani kanizsai helytörténeti kutató, a múzeum és a könyvtár alapító vezetője, Halis István (1855-1927) nevét vette fel az intézmény. Régóta tervezték a könyvtári szolgáltatás méltó elhelyezését. Ennek a tervezésnek az utolsó szakasza is már egy évtizedes. Még 1992-ben írták ki az épületre a tervpályázatot, 1993-ban hirdettek eredményt. Zalaváry Lajos, a magyar építészek senior nemzedékének illusztris mestere kapta a tervezési megbízást. Anyagiak hiányában évekig húzódott a megvalósulás, 1999-ben egy parlamenti döntés biztosította a szükséges pénzügyi támogatást. 2001. augusztus 20-án ünnepélyesen felavatták az új épületet, október 1-jétől pedig az olvasók rendszeresen látogathatják.

Méltó környezetben áll az épület, templom, iskola és mozi között. Mintegy kulturális fókusz képez. A mozi különösen neves mester alkotása, 1926-ban készült el Medgyaszay István, a huszadik század első felének neves magyar építésze tervei alapján. Kár, hogy ma elhanyagolt állapotban mutatkozik.

1934-ben épült a markáns református templom Vécsey Barnabás városi mérnök tervei szerint, ha nem is emelkedett még a műemlék rangjára, mégis impozáns hangsúlyt képvisel a környezetben. Nem is annyira tornyával, inkább aszimmetrikus kőfaldekorációjával.

Az együttes közel van a városmaghoz, ahhoz a széles főúthoz, mely urbánus érdemű téralkotásként egész Dél-Dunántúlon párját ritkítja. Az urbánus szövetben a könyvtárépület finoman igazodik a szegélyező utcákhoz. A jól tagolt kompozíció és az ennek megfelelő idomokra bontott markáns tető gazdagodást jelent az érdemes környezetben.

Egy korszerű könyvtárnak a középületek műfajában nagy lépésekkel kell követnie a társadalmi és a technikai fejlődést egyaránt. Ezért funkcióban sokrétűbbnek kell lennie, mint a régiek voltak. Ma már a könyvvállomány nagyrészt szabad polcokon áll az olvasók rendelkezésére, ezzel a könyvtár otthonosabb lett. A gyermekeknek külön könyvtárrészük van. A szakkönyveket el kellett választani a szépirodalomtól,

s az ismeretanyag jelentős hányada mágneslemezen és videoszalagon várja a közönséget, elektronikus katalógus váltja fel a hagyományos kartonlapokat is. Minden művelethez számítógépet használnak, napi gyakorlat az internet használata, elektronikus rendszer védi a könyvet. Újítások sokasága könnyíti a használatot.

A könyvtárépület forradalma mindez, nem kevésbé jelentős, mint volt a rajzolt, kézzel írott kódex korában Gutenberg könyvnyomtatása révén az olvasható anyag tömeges elterjedése.

Az új nagykanizsai könyvtárépület funkcionálisan maradéktalanul igyekszik a kor követelményeinek megfelelni: biztosítja a korszerű elemek beépítési-alkalmazását. Példaként: több számítógépes olvasóhely asztala tarkítja a polcokkal még nem egészen telített, de jól áttekinthető enteriőrt minden szinten, mint amennyi olvasó-számítógép máris rendelkezésre áll. Igen, az épület belsejének fő érdeme a jó áttekinthetőség. Középen a nagy bevilágító kupola az eligazító középpont. Az egyes szinteket láthatóan is összefogja, jobban, mint a közeli lépcső. Nem látható módon összefogja a szinteket a könyvfelvonó is a – csak belső használatra készült, és a mozgáskorlátozottakat szolgáló – személyfelvonó mellett. E mag köré szerveződik a könyvtár élete: a belépőszinten a kölcsönzés impozáns pultjával, majd rendre a folyóiratolvasó, a gyermekkönyvtár, a szépirodalmi és a szakirodalmi olvasók.

Az épület földszintjén – a lejtős terep miatt egy szakaszon már szinte alagsornak tekinthető – középen helyezkedik el a nagy könyv- és folyóiratraktár. Körülötte a könyvtárüzem megannyi kiszolgáló egysége: igazgatás, feldolgozás, számítógépterem, könyvkötészet, szociális és egészségügyi helyiségek. Az épület egésze mintegy negyed millió dokumentumot tárol-kezel-kölcsönöz.

A könyvtár a város közéletéhez, közművelődéséhez funkcionálisan is kapcsolódik, egyes termei a könyvtárhelyiségek érintése nélkül is látogathatók. Így az épület még további szálakon is kapcsolódik a város és környezete társadalmi és mindennapi életéhez.

Bevallom, az épület külseje első pillantásra meglepett. Modern, mellbetaszító megjelenésű épületet vártam. Szolid kompozíciójú épületre találtam. Dekorja kissé a szecesszió florealis korszakára, vagyis a régebbire, a Lechner Ödönhöz is közelálló, tehát száz évvel ezelőtti korszakhoz kötődik. A homlokzatokon a vakolatdekornál erőteljesebb motívumok a célszerűség jegyében épült különböző méretű és alakú

ablakok. Összességében mégis a mai építézet igényeit kielégítő megjelenésre találtam. Megbarátkoztam vele. Leolvasható róla, hogy alkotója nem a mindenáron újító, lobbanékony fiatal nemzedékhez sorolható. Nagy érdeme, hogy az alkotás nem fog „kimenni a divatból” és nem is kíván konkurálni az előljáróban említett jeles szomszédokkal. Zalaváry Lajosnak mindig is megvolt az a képessége, hogy nem hivalkodó épületekkel illeszkedett azok környezetébe, hanem „jólnevelt” tartózkodással. Igen, itt sem hazudtolta meg magát. És éppen ezért lehet, hogy rövidesen mindenki elismeri ezt az épületet az iskola, templom, mozi-színház együttes értékes egységének.

Az épület főhomlokzatának markáns eleme a főbejárat, mely a kissé lejtős terepet megosztja a lépcső és a mozgássérültek rámpás feljárója között. Ez funkcionális perfekció, egyben formai bravúr is. Még ha nem is túl feltűnő. Meglepett, hogy a főbejárat után a belépő nem jut a fókuszként kínálkozó tetőkupolás centrumba, hanem oldalt lép a könyvtáráépületbe, és jut a kölesönző pulthoz. A szép feljárólépcső után az építész itt mintegy lemondott arról, hogy a látogató rögtön reprezentatív térsorba jusson. Lehet, hogy igaza van, mert így a belépő csak akkor ér az architektonikus értékhez-élményhez, amikor már elintézte az adminisztrációját. Amikor belépett az otthonba. Lehet, hogy ez a módszer is a tapasztalt építészre utal.

Zalaváry Lajos a legrégebben aktív magyar alkotóépítészek egyike. Aki az idő múlását, az adottságok fejlődését és az ízlésváltozását nem passzívan szemléli. A nagykanizsai könyvtár épülete arról tanúskodik, hogy lényegileg nagyon is lépést tudott tartani az építészettel szemben megnyilvánuló követelmények fejlődésével (változásával?) és a fiatalabb építésznemzedékekkel. Remélhető, hogy Nagykanizsa város és közönsége meg fogja becsülni ezt az új architektonikus értékét. A könyvtár látogatása mellett ennek bizonyítéka lenne a szomszédos Medgyaszay-épület rekonstrukciója, és az épületeket összefogó kis park gondos újjáalakítása is.

Forrás: Pannon Tükör 2002. 1. szám, 44-47. old.

Nagykanizsai könyvtár – Tájba simuló könyvtárépület Korszerű technológia, új anyagok, hagyományápoló stílus

Tündöklően szép épület a nagykanizsai könyvtár. Eklektikus stílusával, egyedi motívumaival, lágy vonalaival, pasztell színeivel, a homlokzat finom színezetű vakolatmintáival, a karcsú és elegáns bejáratával meghatározó színfoltja lett a városnak. A terveket a hajlott korú, de annál vitálisabb *Zalaváry Lajos* építész-mérnök készítette, aki számos építészeti díjat mondhat magáénak és szerte az országban nagyszámú általa tervezett objektum gazdagítja a környezetet.

A nagykanizsai könyvtár tökéletesen simul bele a környezetébe. A magyaros stílusú, különös homlokzati minták a homlokzat síkjában kerültek kialakításra, a **Lasselsberger-Knauf**, a kivitelező **ZÁÉV Rt.** szakembereinek és a tervező együttes munkájának látványos eredményeként.

– A tervezőnek voltak elképzelései az anyagokról, de a kivitelezés közben a helyszínen, közösen, számos kérdést a helyszínen oldottunk meg – hallottuk *Banics Józseftől*, cégünk területi képviselőjétől, aki aktívan kivette részét a projekt megvalósításában.

A homlokzatra, mintegy 1500 négyzetméteren, a Lasselsberger-Knauf Strukturola előre színezett vödörös vakolatai, valamint a Colorol lábazati vakolatok kerültek. Nyolcvankétféle színben forgalmazza a cég a Strukturola vödörös vakolatokat és negyven színben a Colorol lábazati vakolatot. Ám szükség szerint is kikeverhető a homlokzati színező, a megrendelő kívánsága szerint, mint a nagykanizsai épület esetében is.

– Vadonatúj, korszerűen hőszigetelt, vasbeton szerkezetű épületben kapott helyet a nagykanizsai könyvtár, amelynek modern építészeti megoldásaitól nem idegen az LB-Knauf kézi felhordású vékonyvakolatával „megrajzolt”, szecessziós jegyeket mutató homlokzatzsírozás. Az építész eredetileg más homlokzatzsírozó anyagot tervezett, ám az

LB-Knauf-fal fennálló, többéves és kezdettől zavartalan üzleti kapcsolatukra tekintettel a kivitelező inkább a cég termékét választotta – tudtuk meg *Kiss Lászlótól*, a kivitelező ZÁÉV Rt. projektigazgatójától. Más munkáiknál is gyakran használják az LB-Knauf külső és belső vakolatait, színezőit és kiegészítőit, mert megbízható minőségűek, amellet az áruk is kedvező. A könyvtár különleges díszítéséről Kiss László elmondta, hogy sablonnal rajzolták meg a mintát, majd előbb a nagy felületet színezték be, s csak utána következett az ívelt motívumok kitöltése a kézi felhordású vékonyvakolattal. Igazán művészi munka volt, jegyezte meg a projektigazgató, a végeredményt látva teljesen jogos büszkeséggel.

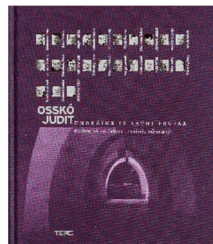
Eklektikus-stílusával, egyedi motívumaival, lágy vonalaival, pasztell színeivel, a homlokzat finom színezetű vakolatmintáival a karcsú és elegáns bejáratával meghatározó színfoltja lett a városnak

Forrás: LB-Knauf Hírek. A Lasselsberger-Knauf Kft. kiadványa. 2001. december, 14. szám, 4-5. old.

Unokáink is látni fogják Zalaváry Lajos Kossuth-díjas építész munkáit

Adás: 2001. november 20.
Szerkesztő-műsorvezető:
Oskó Judit

Zalaváry Lajos

1923. Budapest – 2018. Budapest

Ybl-, Prima- és Kossuth-díjas építész, a Nemzet Művésze. Az „Építész Úr” a kezdetektől a KÖZTI munkatársa volt. A jászberényi fürdő (1958) a korszak egyik legmarkánsabb épülete. A Hotel Átrium a Duna-parton

és az Astoriánál emelt East-West Center városképileg jelentős épületek.

Az elmúlt fél évszázad magyar építésze gazdasági, politikai, technológiai szempontból is sokkal több megpróbáltatáson esett át, mint nyugati társai, így az időben néha szépen öregedő', de inkább leromló építmények általában magukon viselik az építési dátumot: 50-es évek, 60-as, 70-es, 80-as évek. Zalaváry Lajos alkotó évtizedei ezt a több mint fél évszázadot ölelik fel. Ám az ő munkáit nem a bántóan divatjamúlt szabásminták jellemzik. Mértéktartása, épületeinek visszafogott formálása, a környezetet tiszteletben tartó magatartása megóvták ettől. Életműve rokonszenves és értékálló. A Kossuth-díj, két Ybl-díj birtokosa házait szeretik használni, értékeli a közönség. Az építészsakmában is jó a híre. Nevét mégsem ismerik igazán. Ez azonban őt nem bántja, mert igazi reneszánsz típusú ember, aki élete során sok mindennel foglalkozott, foglalkozik, többek között csillagász is. Így nincs benne görcs, élvezettel, passzióból tervez, és egy kicsit mindent messzebből, de-rős bölcsességgel szemlél.

Az építészethez úgy kerültem, hogy talán még elemista lehettem, amikor apámék vásároltak itt, a XII. kerületben a 30-as években gyönyörű kilátással egy gyönyörű telket, és apám rögtön megkért, hogy tervezek egy házat. És én a sámlin ülve a konyhában, miközben anyám főzött, megterveztem a házat és meg is rajzoltam. Meg is fogom keresni, mert egy érdekes terv volt. És attól kezdve nem is gondoltam másra.

Hányban került az egyetemre?

42-ben kaptam az érettségit Miskolcon és rögtön föl is vettek az egyetemre, ugyanis annak idején nem volt felvételi vizsga. Azokból a gimnáziumokból, amelyek megbízható, jó gimnáziumok voltak - ilyen volt a Miskolci Királyi Katolikus Fráter György Gimnázium is onnan minden további nélkül felvették a jelentkezőket. Nyáron végeztem, ősszel már hallgató voltam az egyetemen. Az egyetemisták nagy részét 44 nyarán katonai behívóval elvitték munkatáborba. Nekem az volt a szerencsém, hogy NB 1-es sportoló voltam, és ezért utánam jött egy fölmentő kérvény, amit jóváhagytak, és haza tudtam jönni már augusztusban. A többiek október közepén tudtak csak hazajönni, úgyhogy be se tudtak iratkozni a harmadik évben. Akkor már olyan tantermekben folyt a tanítás, amelynek nem volt ablaka, átfújt rajta a szél. Bombatalát érte az egyetemet és a környéket, ott rendes tanítás nem volt, télikabátban dideregtünk tanárok, tanulók. És jött a második német bevonulás, októberben, Horthy kiugrása nem sikerült. Decemberben megkaptuk a második behívót: nyolcadikán megy a vonat, megyünk Németországba orvosok, építészek, harmad-negyedévesek. Az első és másodéveseket behívták katonának, ki a frontra. A front például olyan közel volt, hogy a Boráros téren volt egy villamos, azt hiszem a 32-es, amelyikre rá volt írva, hogy indul a Boráros térről, végállomás: front! Tehát képzelje el, hogy ennyire közel volt. Minket azért hessegettek, hogy gyorsan menjünk, mert szerették volna, ha úgy érzük el Tatát, hogy még nincs körülzárva Budapest. Kikerültünk Németországba, jött professzor is velünk, tehát tanítás volt, rendes, normális tanítás azokból a tárgyakból, amelyeknek a tanárai ott voltak.

Dániában Simonffy Gyulával

*Dániában, Jánossy Györggyel,
a háttérben Farkasdy Zoltán*

Lakóházak, Csepel, Budapest, 1956-60

De milyen célból vitték ki magukat?

Abból a célból, hogy mentsenek minket az orosz invázió elől, és azonkívül, hogy tovább tudjunk tanulni, hogy az újjáépítés szempontjából orvosok, építészek, mérnökök – mert mérnökök is voltak –, onnan visszatérve részt tudjanak venni az újjáépítésben. Mi átéltük Drezda ostromát, átéltük Halle ostromát. Vonatot szereztünk, és kijutottunk Dániába. Elég viszontagságos úton, és ott is tovább tudtunk tanulni. Rögton úgynevezett fogságba kerültünk, minket egy olyan kategóriába

soroltak, hogy „barátságos ellenség”. Bennünket átvett vagy gondozott a Vöröskereszt. Attól kezdve mindnyájan el tudtunk helyezkedni építészirodákban, tehát ott minket nagyon szívesen fogadtak. Rajzoltunk, festettünk, mozaikképeket csináltunk és kiállításokat rendeztünk. Az abból megkeresett pénzeket pedig a Vöröskereszt javára utaltuk haza. Dániában elkényeztetett körülmények között éltünk, sportolással, tanulással, rajzolással foglalkoztunk. Ettől függetlenül mindent megragadtunk, hogy minél hamarabb hazajöjjünk. Legkorábban 46 őszén tudtunk jönni. Akkor a Vöröskereszt hozott haza minket. Végül is nekünk végig kellett járni még egyszer a harmadik évfolyam második felét és a nyolcadikat.

A szocreált már a Közti Tervezőirodában Janáky István építész-mester mellett élte meg.

A szocreál az gyakorlatilag úgy kezdődött, hogy itt mindenki csinálta a maga kis modern épületeit. Egyszer csak elkezdtek megjelenni magyar újságokban, építész folyóiratokban a Szovjetuniót és a szovjet építészetet dicsérő cikkek, fényképek. Amikor ezek megjelentek, mi jókat röhögtünk, hogy nézd ezt a hülyeséget. Ez ment egy darabig, de akkor mi nem gondoltunk arra, hogy ez tulajdonképpen előkészítése egy ördögi, piszkos tervnek. Mígnem 1951 tavaszán Janáky bejött hófehéren az irodába, és mondja nekem, hogy Lajos, Lajoskám, holnaptól kezdve megváltozik a világ. És elmondta, hogy mit mondott a Révai, hogy ez így nem megy tovább, tessék megnézni a szovjet építészetet, azt csinálni, másolni, és holnaptól kezdve ez megy.

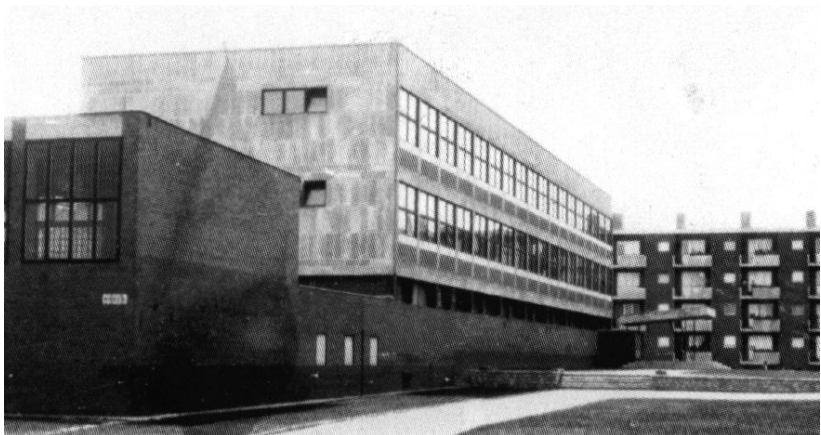
Tudja mi az érdekes? Most, visszanezve több mint ötven év távlatából, a maguk rossz érzése ellenére is kiváló és jó épületek születtek.

A magyar építészeknek az volt az óriási vívmánya, hogy mint hogyha szlalomoztak volna a karók között. Végül is meg tudták úszni, hogy ne egy az egyben az orosz vagy a Szovjetunióban készült, épített vagy tervezett házakat másolják le, és építsék itt meg Magyarországon. Amikor meghalt Sztálin 53-ban, az öregeink azt mondták, ha meghal a diktátor, összeomlik a rendszer. Hát mi nem egészen értettük, most már tudom, hogy ez tényleg így van.

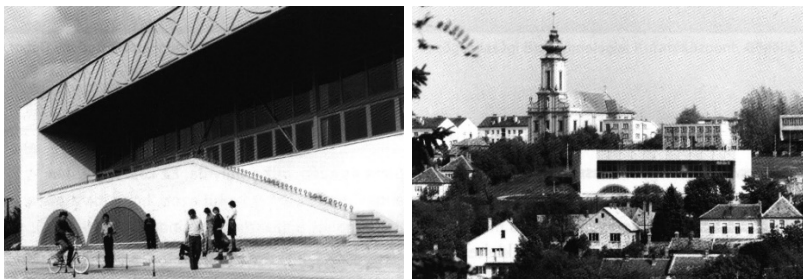
Elég hamar kapott egy nagyon jelentős megbízást a csepeli Csillagtelep tervezésére. Benőtték a fák, ezek az épületek négyszintesek, és mind a mai napig nagyon vonzó lakóköznyezetet alkotnak az enyhe lepusztultságuk ellenére is. Jó lett volna, ha később a lakásépítés valami hasonló szellemében folytatódott volna.

Iskola, Feldebrő, 1958

Iskola, Csepel, Budapest, 1956-60

Úttörők Háza, Veszprém, 1982

Amilyen házakat én ott terveztem, az eleinte nem volt valami örömtelnek kinéző feladat, mert a minisztérium szükséglakásokból álló együttest akart ott létrehozni, „cs-lakások”, tehát fürdőszoba nélküli lakások lettek volna, és oda csepeli munkásokat helyeztek volna el. Az építési miniszter meg is tiltotta, hogy fürdőszobát tervezzünk, mert ő úgy érezte, hogy csak az úri osztály némelyike volt képes arra a háború előtt, hogy ilyen-olyan-amolyan célra – képzelje el – fürdőszobát építtessen magának! En megterveztem a cs-lakást, de olyan formában, hogy azok a későbbiek folyamán, hogyha úgy adódik, akkor összenyitható módon komfortos lakássá alakíthatók. A későbbiekben már be tudtam csempészni a fürdőszobát, a végén már olyan lakókonyhás, két-szobás komfortos lakások épültek, amit azóta is másolnak a kollégák. Az biztos, hogy ha ez így épül tovább és nincsenek ezek a tízemeletes panellakások, abban az esetben ígéretes irányzat lehetett volna.

Hotel Atrium Hyatt, Budapest, munkatárs: Bodoky Gábor, 1982

Sima és szép volt a pályája. Ez részben talán annak is köszönhető – túl azon, hogy jók a házai –, hogy magát a szakmában mindenki szereti.

Két dolgot kell egy építésznek – de minden művésznek – elkerülni. Az egyik az, hogy mohó legyen. A másik pedig az, hogy ne legyen túlságosan exhibicionista. Tudniillik én úgy látom, hogy ebbe a hibába belesünk néha. Soha nem próbáltam más építészről munkát megszerezni vagy elserezni. Amit szereztem, azt mind pályázatokon nyertem. Az biztos, hogy barátságban tudtam lenni mindenkivel, minden stílust képviselő építésszel is, megrendelővel is.

Amit nem értek egészen, hogy olyan jelentős épületeket épített Budapesten, mint az Astoriával szemben a Kereskedelmi Központ, vagy pláne a Hyatt szálló a Duna-parton. Két ilyen nagyon fontos és a város központjában álló épülete épült meg az elmúlt két évtizedben, és magát mégsem ismeri annyira a nagyközönség, mint néhány kortársát vagy kollégáját.

Egy hírnevet azt föl lehet építeni. Föl lehet építeni szisztematikusan, lépésről lépésre. Itt kezdődik az, hogy mit jelent, hogy én csillagász vagyok. Mert közelről nézve itt sok mindenki sok mindent nagyon lényegesnek tart. Viszont kívülről, a világúrból nézve nagyon sok minden nem annyira lényeges. Egy biztos, hogy azok a megrendelők, akiknek eddig az épületeit megépítettem, most is szeretettel fogadnak. Az Átrium Hyatt szállóban nem tudok úgy végigmenni, hogy az alkalmazottak, az igazgató örömmel ne fogadjon, ugyanez van most lenn Nagykanizsán...

Meg Gödöllőn...

... vagy Gödöllőn, a gödöllőiek is nagy szeretettel fogadnak. Ez mindennél többet ér. Nem kárpótol, de jó érzéssel tölt el.

Mezőgazdasági Biotechnológiai Kutatóközpont, Gödöllő, 1989

Kelet-Nyugat Kereskedelmi Központ, Budapest, munkatársak: Tompos Csaba, Zoboky Gábor, Turi Zoltán, Györgyi Zoltán, 1991

Elég sokféle stílusáramlat és stílusirányzat volt az elmúlt fél évszázadban, nemcsak Magyarországon, hanem a világban. És ezek a maga épületein szerencsére nem pontosan leolvashatók. Vagyis azt szeretném mondani, hogy a maga házai időtlenek, és nem egyes divatlapokhoz kötöttek. Hogyan tudta ezt a szuverenitását megőrizni az építészetében?

Általában határozott szándékom volt, hogy olyan házakat tervezek, amik később ránézésre nem avulnak el. Janákytól annak idején mindig azt a szót hallottam, hogy csak stílust ne. A stílus az biztos, hogy korzakhoz vagy korhoz kötődik, és az is biztos, hogy az egyikkor a másik, a következő kor stílusát már nem nagyon szereti. Ha tényleg igaz, amit mond, hogy ezek, mondjuk kortalanok, akkor talán ennek köszönhető. Hogy stíluselemeket nemigen valósítottam meg benne.

És mi az, amit igazán fontosnak tart, amikor egy házat tervez?

Engem a városkép érdekel tulajdonképp a legjobban. Illeszkedni a városképbe. És pediglen sokszor azt érzem, hogy mi építészek monológot mondunk, holott dialógot kéne folytatni. És a modern építészetnek egyik óriási baja az, hogy monologizál. Mindennél többet számít, hogy a városképbe illeszkedő módon jelenjünk meg. Alap kiindulás a városkép. A környezet tisztelete.

Bár a pályáján egy kivételével csak új házakat tervezett, de a keszthelyi Festetics-kastély helyreállítását évtizedeken keresztül tervezte, vezette.

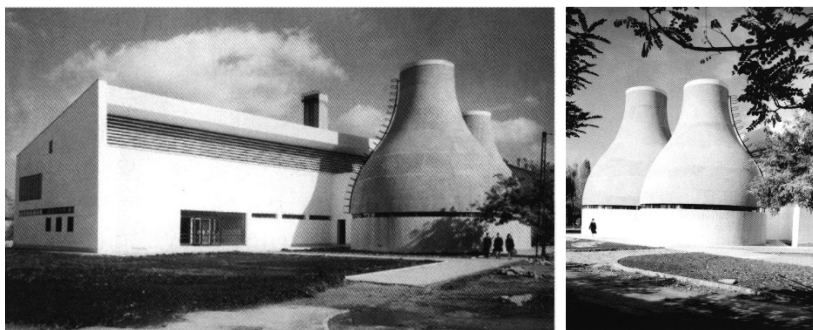
Büntetésből kaptuk ezt a munkát annak idején. Legalábbis aki nekünk ezt a munkát átadta, az jelezte, hogy ez büntetés. De azt kell mondanom, hogy a legélvezetesebb munka, amit én valaha életemben építészetben végeztem, mert megismertem egy kornak a teljes gondolkodásmódját. A 18. században indult az építkezés egy kis földszintes házzal, és végül is a múlt század végén fejeződött be, úgyhogy most az eredeti pompájában állítódik helyre a kastély, és elég ügyes, jó igazgatója van, aki viszi a dolgokat.

Maga minden épületéről olyan szeretettel beszél tényleg, mint a saját gyerekeiről. Azokról is, amelyek a nem túl jó kivitelezés folytán nincsenek nagyon jó állapotban...

Szeretem a házaimat, de szeretem azokat az embereket is, akik a megrendelők voltak. Nem tudja elképzelni, hogy milyen jó érzés visszamenni egy épülethez, és az embert ott úgy fogadják, mint hogyha családtag lenne. Amikor a legutolsó épületemnél ültem bent az épületben, és odajött hozzám egy ottani alkalmazott és mondja, mérnök úr, milyen jó érzés lehet, hogy egy ilyen szép épületben ül bent. Mondom, nézze, ez egy nagyon jó érzés, de megmondom magának, sokkal, de sokkal jobb érzés az, hogy látom, hogy jönnek be az épületbe az emberek, hozzák magukkal az utca gondját és megállnak, körbenéznek, és azt látom, hogy percek alatt azt a gondot elvesztették. Vagy pedig olyan boldogságérzés fogja el az arcokat. Ez még majdnem annál is

több, jobb érzés, hogy az épületet én szépnek tartom-e vagy sikeresnek. Előbb arról beszéltünk, hogy a városkép milyen fontos, de talán még fontosabb számomra, hogy aki bejön az épületembe, az ott egy kis nyugalmat találjon. Védelmet az utca porával, szennyével, hangoskodásával szemben. Mert az embereknek végül is arra van szükségük.

A legutolsó épülete – nemrég adták át –, a nagykanizsai könyvtár, amelyik a város központjában áll, nem messze tőle Medgyaszaynak egy nagyon szép munkája. Azt hiszem, talán ez a legutolsó a legkonzervatívabb épülete, amit eddig csinált. Ezt abszolút pozitív értelemben gondolom. Hogy az életkornak vagy a bölcsességnek egy olyan lenyomata, amikor semmiképpen nem akar szólót énekelni vagy monologizálni, hanem egy kisváros belső részében mintha öröktől fogva ez a ház ott állt volna, olyan.

Tisztasági Fürdő, Jászberény, 1964

Hát ezt jó hallani. Azért, ha végiggondolom a pályámat, akkor az első épületem, ami nagyon föltűnő volt a kollégák számára, az a jászberényi fürdő volt. Most a jászberényi fürdő azt jelentette számomra, hogy határozottan egy hazai talajon álló és gondolati világban lévő épület szerettem volna tervezni. Amikor vidéken utaztam, a vidéki tanyák képe, a vidéki tanyák hangulata ragadott meg, és terveztem meg ezt az épületet. Nehogy egy percig félreértsen, nem összehasonlítottam magamat Bartókkal, de mintául vettem a bartóki gondolkodást. És az utolsó épületnél is. Úgy érzem, hogy ebben az épületben az elődök közül sok mindenki benne van. Az biztos, ha nem Nagykanizsára abba a milióbe kellett volna megtervezni az épületet – és nem a Medgyaszay-

ház mellé, ugyanakkor nem a 30-as évek modernista református temploma mellé –, akkor lehet, hogy másképp nézett volna ki. De ezek mind kivétel nélkül hatottak rám, és hatott rám az az emléksorozat is, ami Magyarországon a múlt század közepétől, a klasszicizmustól él bennem. Érzem az én munkáimon a Lechner-hatást, de nem formában, hanem gondolkodásmódban. A motívumok meg még régebbiek, talán inkább szkíták, ezeknek a hatására alkottam meg ezeket a motívumokat. Hozzáfüztem egy érdekes mondókát is, ami Weöres Sándornak az egyik verse. A falra festett mintán lent van ez a háromszög, a hold meg a nap van fönt, közben pedig egy ilyen oszlopszerűség. Azt mondja Weöres Sándor: Alattam a föld, fölöttem az ég, bennem a létra. Ez egy motívum, ami annyira megtetszett, hogy inkább ideveszem ezt a motívumot, de ez gyakorlatilag a szkíta időből származó életmotívum is.

Halis István Városi Könyvtár, Nagykanizsa, 2001

Maga egy reneszánsz típusú ember. Annyi mindenfélével foglalkozott és foglalkozik élete során, mert nemcsak érdeklő a csillagászat, hanem hallottam, hogy távcsöveket is csinált. Meg ha éppen úgy hozta a sors, akkor magának nadrágot is szabott meg varrt. És te le derűvel, jókedvvel éli a napjait, és azt hiszem, hogy a maga társaságában az emberek nagyon jól érzik magukat.

Otthon gyönyörű volt az életünk. Ezt elmondja minden gyerek, én meg is tudom indokolni, mert apám muzsikus volt, ő 19-ben Hubaytól kapta a diplomát, Hubay-tanítvány volt, csellista. A csillagászatot is otthon tőle kaptam végül is, és mondjuk a könyvtárat is, meg azt a műveltséget, ami kétségtelen. Azt meg kell mondanom, hogy a háború előtti

magamfajta gyerek az zenével foglalkozott, irodalommal, műveltséggel, az ki volt pányvázva minden tekintetben. Tehát nem voltam egymagam, mindegyik gyerek ilyen volt. Vidéken éltünk, tehát én kollégiumba kerültem, ahol premontreiek, szaléziak, bencések és minoriták tanítottak. Semmi mással nem foglalkoztak, mint avval, hogy a testünk, lelkünk, tudásunk gyarapodjon. Ott nem volt egy másodperc, amikor nem sportolni kellett volna, nem tanulni, vagy nem rajzolni, vagy nem misére járni, vagy nem kirándulni. Engem majdnem félig arisztokratikusán arra neveltek, hogy én művészpártoló és művészet-élvező ember legyek. Úgyhogy sokszor inkább csillagásznak érzem magamat, aki passzióból tervez egypár épületet. És ezért talán nincs bennem görcs. Görcs, hogy Jézus Mária, most ebből olyan legyen, hogy túlszárnyaljam az X-et és az Y-t. Tehát ez nagyon belülről jön, élvezettel.

A rendszerváltás után maga ott maradt továbbra is a Köztiben, az első munkahelyén, ahol az egész építészeti pályáját töltötte.

Alig lehet embert találni, akinek – nem ebben a világban, hanem bármelyik világban – az első számú munkahelye a Középülettervező Vállalat volt, és rá ötven évre is még a Középülettervező Vállalatnál maradt. Ott van az összes munkatársam. Kár lett volna otthagyni azt a miliőt, amibe beleszülettem. De úgy gondolom, hogy bizonyos szempontból alkotója, meg módosítója, meg alakítója is voltam. Hisz én voltam az elsőköztis.

Egy férfínál talán nem olyan tapintatlanság a koráról beszélni. Úgyhogy, ha megengedi, akkor én kimondom – mert kimondva és látva magát, elég megdöbbenő –, hogy maga már 78 éves?

Még tíz-tizenkét évet élnem kéne. Ez be van kalkulálva. Különben meg – nem tudom, hogy jó szót használok-e – optimista vagyok! Most elmondok egy érdekes esetet, amit azért mondok el, mert lehet, hogy evvel összefügg, lehet, hogy nem. Csillagász voltam már apám révén gyerekkoromban. És tudtam, hogy a század végén lesz egy totális napfogyatkozás. Kiszámítottam, hogy én akkor már leszek mit tudom én 70 valahány éves, hogy azt nem fogom megélni, és egész életemben attól rettegetem, hogy vajon ezt a napfogyatkozást megérem-e. Még a

70-es években is borsózott a hátam, hogy Atyaúristen, megélem-e én ezt? 98-ban már elég magabiztos voltam, ittam a teákat, nehogy baj legyen, és megéltem, ugye! Éspedig a legszebb helyre, Zircre mentem, mert kiszámítottam, hogy Zirc az egy olyan hely, ahol biztos, hogy állandó napfény van és ragyogás. És ott végigéltem ezt a napfogyatkozást. Ugyanígy érzem most is, hogy kéne még tíz évet élni...

Tizenkettőt.

Vagy tizenkettőt. Még jobb! És jó egészségben! Akarok még írni négy könyvet.

Építészet terén nincsenek ambíciói?

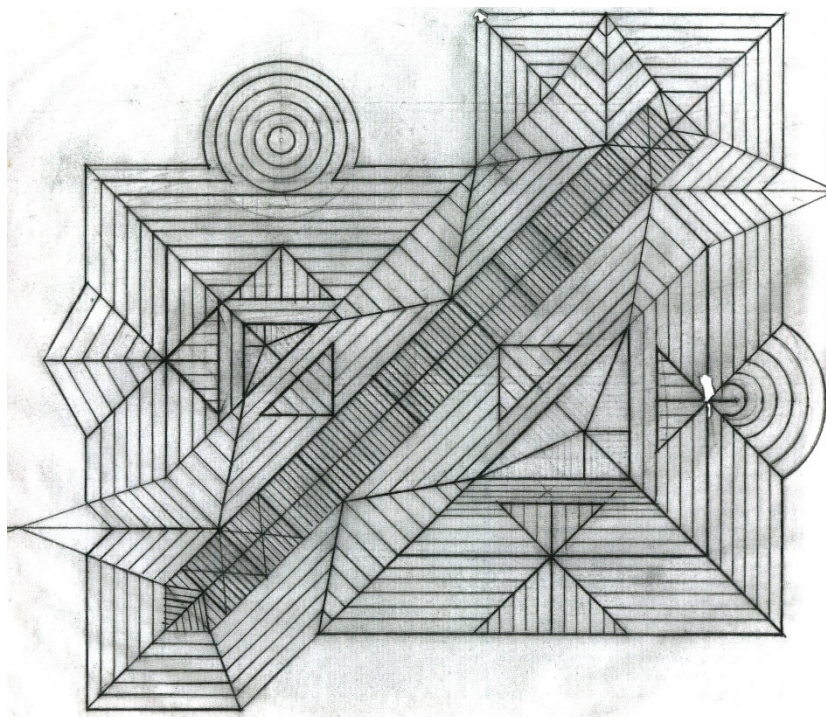
Hát nézze, most jön a Medgyaszay-ház még...

Nagykanizsán.

Nagykanizsán, és azonkívül pedig templomot tervezek, vagyis készülök rá. Ugyanis az a helyzet, hogy az eddig épült – a háború után épült – templomok többsége, ki merem mondani, nem azok és nem olyan templomok, amire megítélésem szerint a mai vallásosságban a mai vallásos ember igazában vágyik. Szívesen megyek húsvét előtti időben templomokba ájtatoskodni és nézni az emberek ájtatosságát. Mátraverebélyen, abba a gyönyörű gótikus templomba egyszer nagypéntek előtt úgy mentem el, hogy volt egy litánia, és csupa fekete ruhás öregasszony kántált. Hátralétem, és annyira nem tudtam velük együtt kántálni, mert annyira lekötött a térnek a hangulata, az embereknek az éneke, az egésznek a legmagasabb művészi foka, hogy szinte nem tudtam gyakorló vallásos ember lenni. Hogyha egy ilyen templomot én mondjuk meg tudnék tervezni, akkor elégedett lennék.

Forrás: Osskó Judit: Unokáink is látni fogják. Portrék három évtized televíziós műsoraiból. TERC Kereskedelmi és Szolgáltató Kft, Budapest, 2020. 205-215. old.

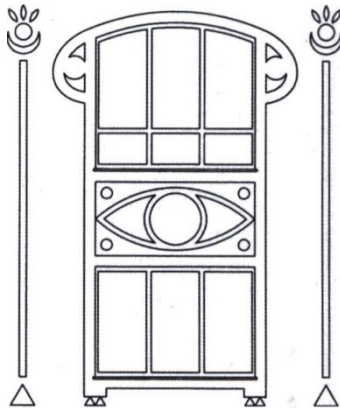
Halis István Városi Könyvtár – Nagykanizsa, 2001

Az életmű egésze alapján határozott stílusfordulatnak látszik Zalaváry két utolsó megvalósult munkája, a 2001-ben elkészült nagykanizsai könyvtár és vele átellenben az 1927-es, Medgyaszay István tervezte mozi-színházépület 2006-os rekonstrukciója. Zalaváry közel járt a 70. életévéhez, amikor lehetősége nyílt ezzel a két házzal megteremteni egy sajátos arculatú, koherens építészeti egységet.

A Kanizsa jeles helytörténészéről, a múzeum és a könyvtár egykori alapítójáról, Halis Istvánról elnevezett intézmény tervezésére az önkormányzat 1992-ben nyílt pályázatot írt ki. Zalaváry első díjat és ennek alapján megbízást nyert, de úgy járt, mint a bibliai József: hét évet kellett várnia a biztos anyagi háttér megteremtésére – így csak 1999-ben indult meg az építkezés. A telek az 1934-ben épült református templom és a Medgyaszay tervezte színház-mozi között terül el. Ez a

kényes városképi helyzet az új épülettől illeszkedést kívánt; ugyanakkor egy korszerű, sokféle igényt kiszolgáló, a 20. és a 21. század fordulóján épülő könyvtár megjelenésében aligha élhet a historizálás eszközével.

Zalaváry itt nyúlt először az ornamentikához. A homlokzaton megjelenő színes lizénák a népművészet mitikus növényi alakzatait, illetve azok stilizált szecessziós változatát idézik föl. Az építész meg is jelölte a díszítés forrását:

„A lizénaformában megjelenő motívumok őseink életfa-ábrázolását öntik modern, geometrikus formába. A fa – kinőve a földből – gyökerével az anyaföldbe kapaszkodik, onnan szívja az élethez elengedhetetlen nedvet, szárával nyújtózik a fény felé, hordja, tartja a lombozatot, mely a nap életető sugarait szívja magába.

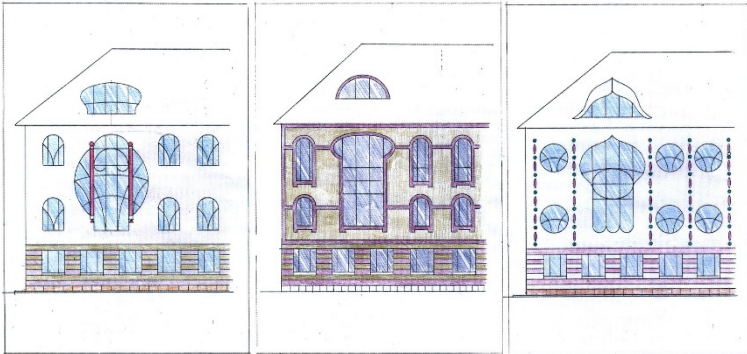
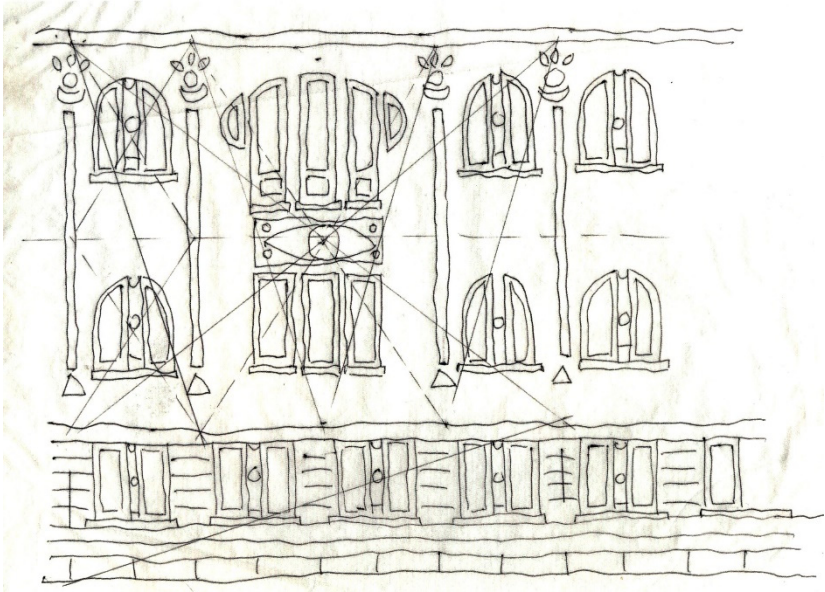
A lenti háromszög a földet, a hold-nap szimbólum a mennyet jeleníti meg. Az egymás fölötti nagy ablakokat az őseink övcsatját is keretező motívummal és a két ablak között megjelenő 'szemdísz'-rosetta emblémával képeztem egységes kompozíciós rendszerré. A mintázatok sgraffitoszerű kivitelezéssel készültek, a motívumok anyagukban színezett vakolattal valósultak meg.”¹

A szecesszió – és általában bármilyen stílusirányzat díszítőelemeinek ilyen direkt megjelenítése a homlokzaton – az életmű eszköztárában majdnem példa nélküli. De csak majdnem; Zalaváry több vázlatot is készített családi házak, nyaralók homlokzati tervére, melyeken az ősi tarsolylemezek mintakészlete, a jellegzetes – Makovecz Imre által először a sárospataki művelődési ház homlokzatán felbukkanó – stilizált szemöldök-forma a bejárat vagy a tetőhajlás hangsúlyos eleme. Ugyanez a forma látható egy 1990-es balatoni játéksarnokhoz készített tervén, kifejezetten növényi analógiát mutatva. És ott van az 1990-es készült sevillai világiállítás pályázatára beadott pavilonterv, amely a boglyaívek sorolásával, a gazdagon díszített homlokzatokkal szintén az ősmagyar motívumkincsből merít.

De térjünk vissza a nagykanizsai könyvtárhoz! A homlokzat feldíszítése korántsem a dekorációs hajlam hirtelen előtörése. Sokkal több

köze van az út túloldalán álló-málló, valaha látványos Medgyaszay-épülethez. Valójában egy gondolat kristályosodási folyamatának tanúi vagyunk. Zalaváry nem múltidéző, nosztalgikus gesztussal él, nem is imitál, hanem geometriává finomítja a Medgyaszay-féle ház oromzatán megjelenő sgraffito-díszítés magyaros stílusát. Ebben a szellemi keretbe foglalja a könyvtárat. A szokatlan ablakkontúrok is ezt mutatják: körbejárva az épületet, legalább hatféle nyílásformálást láthatunk. Ezeket racionális A-B-A ritmusban fogja össze, de ezúttal bonyolultabb kompozícióban, mint a korai Zalaváry-házakon, mert a három szint hol íves, hol négyszögű, szélesebb vagy keskenyebb ablaknyílásai vertikális és horizontális irányban is váltják egymást. Ebben a játékban a földszint külön egységet alkot, ami a vakolat sávos színezésében is megnyilvánul. Az emeletek egymás alatti osztott ablakait a már említett övcsat-motívum és a két szint közötti stilizált szem-forma emeli ki.

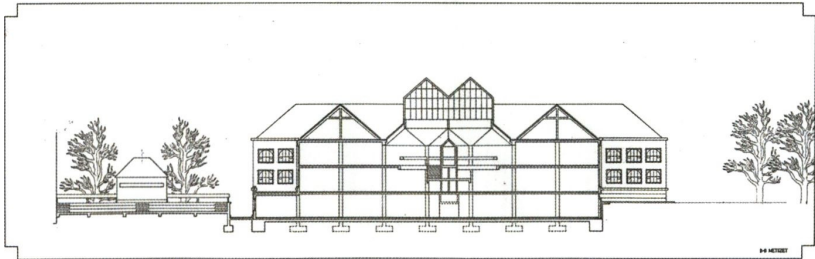
Más szempontból is kivétel ez az épület: az egyetlen, amellyel Zalaváry közvetlenül hivatkozik a Lechnertől származó építészeti „vérvonalra”. „[A]z épület homlokzatain sajátos stílusjegyek jelennek meg. Talán a Lechner Ödön munkáin fellelhető szerkesztési elvek közvetlen emléke érzékelhető rajtuk. A Lechner mesterének tartó Lajta Béla és Málnai Béla tanítvány-barátja volt mesterem, Janáky István. Ez a vékony szálon élő kapcsolat is magyarázhatja a homlokzatszerkesztésben kimutatható

lechneri hatást” – írja a könyvtár kapcsán.²

A díszítmények és az erős hajlásszögű nyeregtető együtt mintha lennének a hasonulás terhét a tömegformálásról. Az alaprajz kontúrjai a szabálytalan formájú telek ügyes kihasználását mutatják. A főhomlokzat bejárati része hátrébb húzódik a járdaszinttől, hogy helyet adjon a lépcsőnek és az egyfordulós, széles rámpának – a Veszprémben látott reprezentatív bejárati megoldás ismétlődik itt, íves előtetővel és díszrácsos mellvéddel gazdagítva, hangsúlyozva, hogy itt lehet belépni a kultúra palotájába.

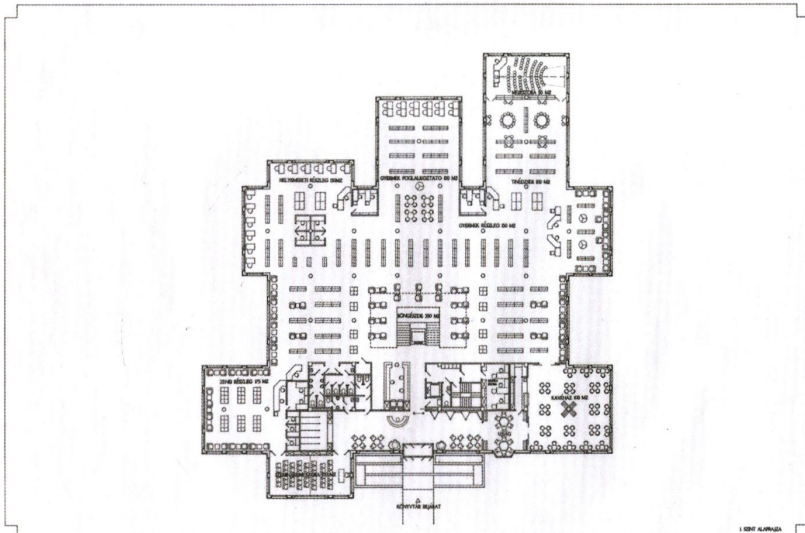
Az emelkedett atmoszféra bent is folytatódik. Zalaváry a belső tér-szervezés tekintetében részben visszanyúlt ahhoz az 1949-es títustervehez, amelyben egy tizennégyezer kötetes könyvtár adaptálható tervére tett javaslatot, és a gyűjtemény jelentős részét szabadpolcon tette elérhetővé. Később a szolnoki megyei könyvtár díjnyertes pályaművében fejlesztette tovább a nagy kötetszámú, egyterű könyvtár metodikáját. A nagykanizsai könyvtár immár korszerűbb elrendezésben, leegyszerűsített ellenőrzési-beléptetési eljárással, szintén a szabadpolcos olvasás előnyeit hangsúlyozza. A belépő előbb az adminisztrációs pulthoz ér, ahol bejelentkezik, és csak ezután lép a könyvtár központjába helyezett kupolás felülvilágítóhoz, melyet a három szintet át-törő vasbeton oszlopok támasztanak alá. A Pantheon fény-élménye egy dunántúli városi könyvtár kellős közepén; erre a nagyszabású térre

készít föl az épület külső díszítettsége. Az oszlopok a kupolán túli térben is megjelennek, jelzésszerűen tagolják a nagy, egybefüggő teret. Sima felületük mellett az áttört, fából szerkesztett, lábakon álló, keretes polcrendszer szinte légiiesen áttetsző, így a tekintélyes könyvállomány ellenére sem érezzük zsúfoltnak a teret. Az oszlopok köré épített, intimebb boxokra osztott számítógépes körasztalok is könnyeden illeszkednek az egybefüggő térbe. A belső tér elrendezéséből értelmet nyernek a változatos ablakformák, ezek különböztetik meg egymástól az egybefüggő légtéren belüli nagyobb egységeket.

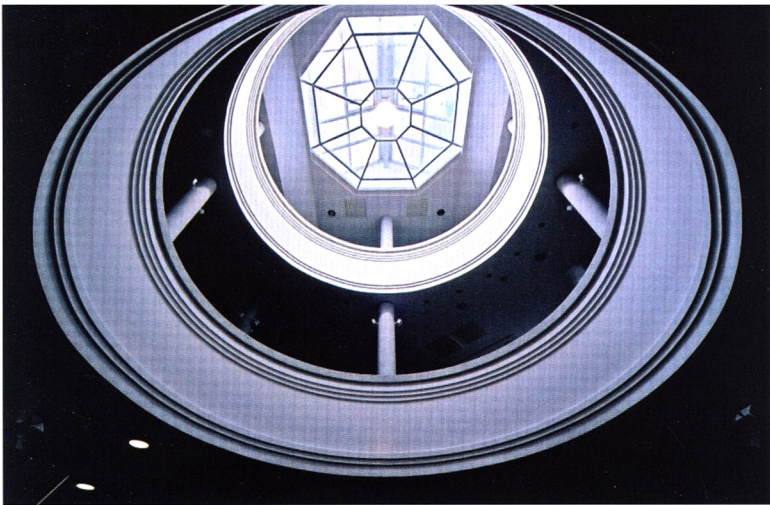
NAGYKANIZSA VÁROSI KÖNYVTÁR

E6

NAGYKANIZSA VÁROSI KÖNYVTÁR

E3

A középső kupolával és a szintek között felvezető, mellvédes lépcsővel megoldott közlekedés áttekinthető térszerkezetet hoz létre, szép rendben összekapcsolódó szintekkel és a berendezéssel elkülönülő tematikus egységekkel. A plázaserű könyvtár eszméje egy térbe foglalja a legkülönbözőbb életkorú és érdeklődésű kultúrafogyasztókat, megteremtve azt az egyenrangú viszonyt, amit az életmű korai szakasza, a hatvanas évek épületei – elsősorban a jászberényi fürdő és a Nagyothallók Intézete – megfogalmaztak. A belső tér magját, az opeiont szintenként körülölelő gyűrűformákkal Zalaváry térszemlélete, a fénytengely köré komponált közös tér ebben az épületben éri el a legtisztább, legelegánsabb megvalósulását. Két évtizeddel korábban, az Átrium Hyatt kapcsán egy interjúban így nyilatkozott: „Majd azt az épületet tekintem pályám csúcsának, amely sok minden más alapvető tulajdonsága mellett magyaros is lesz. Ez az épület azonban még nem született meg, de ha majd netán kapok egy ilyen feladatot, megpróbálok megvalósítani. Én keresem ezt a lehetőséget. Úgy vélem, valahol vidéken lesz a legkézenfekvőbb ennek a megépítése, ott, ahol már hagyományai vannak a magyaros építészetnek. Persze ezt a magyaros építészeti elgondolást úgy kell tudnunk megvalósítani, hogy közben semmiben sem maradjunk le mások mögött.”³ Lehet, hogy Medgyaszay egyszerre hagyományörző és modernsége törekvő kanizsai épületének hatására ehhez az eszményhez tért vissza Zalaváry a könyvtár megformálásával.

¹ ZALAVÁRY Lajos, „Halis István Városi Könyvtár, Nagykanizsa” *Árkád* 2 (2003) 11.

² ZALAVÁRY Lajos. Nagykanizsa könyvtárának épületéről. Akadémiai beszélgetések, MMA, 2002

³ SZ. B., „Minden épület dallamot sugároz: Arckép Zalaváry Lajos építésről”, *Dolgozók Lapja*, 1983. január 22,

Forrás: Götz Eszter: Zalaváry Lajos építésze. Budapest, MMA, 2018. 154-161. old.

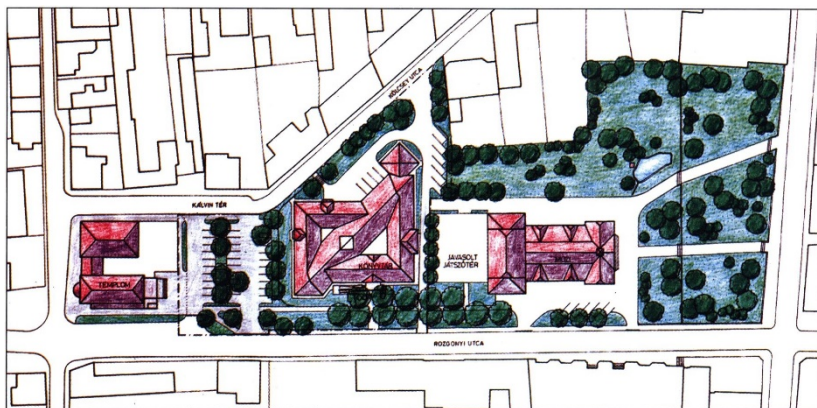
Nagykanizsai Városi Könyvtár, 2001

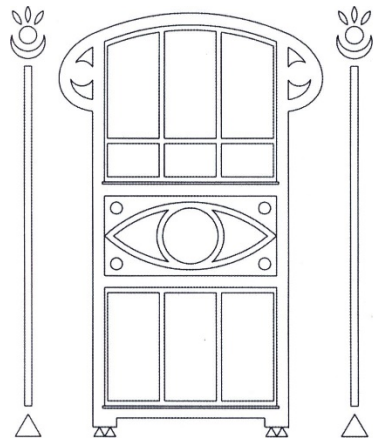
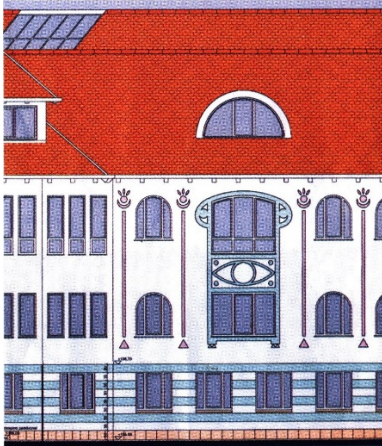
A könyvtár megépítésével az volt a célom, hogy a harmincas években épült mintázatos, modern református templom és a valamivel korábban megépült sajátos, egyéni jegyeket magánviselő Medgyaszay-féle színház- és moziépület közé egy harmonikus városképet megteremtő objektumot helyezzek el. Az épület homlokzatán őseink ornamentikárából eredeztethető motívumokat jelenítettünk meg, amely ismétlődő lizéna-szerű életfa embléma, geometrikus formában. Más olvasatban a háromszög a földet, a nap-hold motívum a mennyet jelentheti, de közelíthetünk ehhez az emblémához Weöres Sándor emlékezetes sorai alapján is:

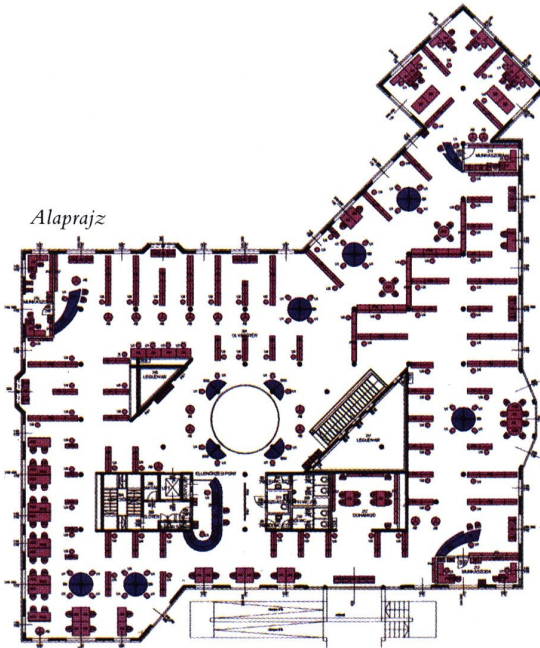
*Alattad a föld,
Fölötted az ég,
Benned a létra.*

A Kálvin-tér és a Sugárút közötti városképi együttes a Medgyaszay féle színház- és moziépület hasznosításával, renoválásával válik teljessé. (Belsőépítész: Székelyi Zsuzsa)

Építő, kivitelező: ZÁÉV Rt.

Minden épület dallamot sugároz – Arckép Zalaváry Lajos építészről

– Nem készültem tudatosan építésznek, bár gimnazista koromban azért már sok épületet „terveztem”, rajzolgattam, csak úgy, a magam gyönyörűségére – mondja Zalaváry Lajos építész. – Rajzban ugyanis kitűntem az iskolákban. Az építészkarra édesanyám íratott be még a háborús években, ő fedezte fel bennem a hajlamot, kedvet. Nekem akkor azonban még nem voltak határozott céljaim, csak közvetlenül a szigorlatok előtt éreztem, hogy megtalálom a nekem való pályát.

– Hol kezdte el az építészpálya gyakorlását?

– A háború után, ahogy megszereztem a diplomámat, az Építéstudományi Intézetbe kerültem. Az ott lévő építészcsoporthoz alakult meg később a mai Középülettervező Vállalat, ahol ma is dolgozom, rangidős alapító tagként. Nagy szerencsém volt az induláskor, mint, mindig, is később, az egész pályámon, mert a neves építész, Janáky István mellé kerültem, akit mindmáig a mesteremnek tekintek, s akivel munkakapcsolatom egészen haláláig tartott. Ez a kapcsolat egész pályámra kihatott. A tapasztalat igazolta: az építészetet nem lehet az egyetemen megtanulni, erre csakis egy kiváló mester mellett kínálkozik lehetőség.

– Mi volt az első megbízatása?

– Janáky István más kollégáimmal együtt bevont a Miskolci Műszaki Egyetem építésének tervezésébe. Ez a munka rendkívül tanulságos volt számomra. Az egyetem hosszúra nyúlt építésének 25 esztendeje alatt – bár igaz, közben sorra kikerültünk mesterünk védőszárnyai alól

– két alapvető dolgot tanultam meg. Az egyik: az építésznek nagy türelemre van szüksége: a másik, hogy igen gyorsan változnak a szokásos kívánások, stílusok.

– Nem vágyott közben végre saját, önálló megbízatásra?

– Nem nagyon siettem önálló munkához jutni. Már az egyetemi évek során sok mindent megfogalmaztam, körvonalaztam magamnak. Először is azt, hogy kellő tudásra kell szert tennem ahhoz, hogy tervezhessek. Már ott igyekeztem kifejleszteni magamban ezt a módszert, hogy fejben és ne papíron kísérletezzem. A másik elhatározásom az volt, hogy minden épület, ház, amelyet megtervezek, optimista atmoszférát sugározzon.

– Sikertült elképzeléseit megvalósítani?

– Pályámra visszatekintve, úgy érzem, igen.

- A tervező mennyire követi a megvalósítás munkáját?
- A kivitelezés végigkövetését a szakmai fejlődésem érdekében tartot-
tam fontosnak. Minden alkalommal sok gondot fordítottam a műveze-
tésre. Így volt ez már Miskolcon, vagy később a veszprémi úttörőház
építésekor is, ahol hetenként háromszor én is megjelentem. Sohasem
sajnáltam a fáradtságot, és ma is ezt tanácsolom minden építésznek.
- Mi volt az első önálló tervezése?
- A jászberényi fürdő megtervezése volt az első jelentős munkám.
Hangulatában, atmoszférájában magyaros elemmel jelentkezhettem. A
fehér falak, a búbos kemencékhez hasonlatos fürdőépületek csakis a
magyar Alföldön épülhettek meg.
- Hol valósíthatja meg leginkább építészeti elgondolásait a főváros-
ban, vagy vidéken?
- Vidéken nagyobb lelkesedést tanúsítanak az építész tervei, elgondo-
lásai iránt. Jobban megértik, értékelik egy-egy formába öntött gondolat
megvalósítását. A jászberényi fürdő terve pályázat eredményeként
született meg, s a helyi tanács vezetői elfogadták a merész tervet. Az
ötvenes évek végén ez a fürdő valóban különlegességnek számított, és
fel is figyeltek rá. Ugyanez történt a veszprémi úttörőház tervének ki-
választásánál is. A vidék, véleményem szerint, nem csak hogy lépést
tart a fővárossal, de sok mindenben – így az építészetben is – megelőzi.
Nagyobb ihletettséggel tudok tervezni a vidéki embereknek! Úgy ér-
zem, vidéken bőven van segíteni való, és ott értékelik is ezt a segítsé-
get.
- Vannak tanítványai?
- Sorozatosan együttműködve dolgozom Csontos Csabával és Dobozi
Miklóssal. A délpesti kórház terveit is együtt készítettük el, mely ha
megvalósul, az eredeti elgondolás szerint, korszakalkotó kórház lehe-
tett volna. Ők ketten tanítványaim, de egyúttal barátok és munkatársak
is vagyunk. Most a keszthelyi Festetics-kastély rekonstrukcióján dol-
gozunk közösen, már hosszú ideje.
- A most felépült és már átadott gyönyörű Duna-parti hotel, az Átrium
Hyatt mennyire tükrözi a tervezőjének elveit, elgondolásait?
- Az Átrium hotelre is vonatkozik mindaz, ami a szakmáról kikristá-
lyosodott bennem. Az Átrium azonban egy városi palotaépület, kicsit
kozmpolita jellegű. Általános törekvésem, hogy magyaros stílusú
épületeket tervezek az országban, és ez a vidéki munkáimban fel is
fedezhető. Ám ide, a Roosevelttérre magyaros épületet tenni komikus

lett volna. Egy pesti palotát akartam ide állítani, nagy belső udvarral, zárt erkéllyel.

– Pályája csúcsának tekinti az Átrium megépítését?

– Majd azt az épületet tekintem pályám csúcsának, amely sok minden más alapvető tulajdonsága mellett magyaros is lesz. Ez az épület azonban még nem született meg, de ha majd netán kapok egy ilyen feladatot, megpróbálom megvalósítani. Én keresem ezt a lehetőséget! Úgy vélem, valahol vidéken lesz a legkézenfekvőbb ennek a megépítése, ott, ahol már hagyományai vannak a magyaros építészetnek. Persze, ezt a magyaros építészeti elgondolást úgy kell tudnunk megvalósítani, hogy közben semmiben sem maradjunk le mások mögött. Úgy érzem, minden épület dallamot sugároz és én csupán dallamokat akarok átmenteni.

Sz. B.

Forrás: Dolgozók Lapja, 1983. január 22

20

A 20 éves „új” könyvtár- palotában 70 évesek lettünk

KÖNYVTÁR

2021

**OSSKÓ
JUDIT**

UNOKÁINK IS LÁTNI FOGJÁK

Portrék három évtized televíziós műsoraiból

TERC

ZALAVÁRY
LAJOS
ÉPÍTÉSZETE

GÖTZ ESZTER

vallomások...

ZALAVÁRY

L A J O S